

filipovo evangelium

**s poznámkami
a vysvětlivkami**

Obsah

PŘEDMLUVA

ÚVOD

Vlivný gnosticismus Valentinův

Apoštol Filip

Otázka Marie Magdalény

Interpretace Filipova evangelia

Duše a duch ve svatební komnatě

Tajemství a smysl svátostí

Poděkování

POZNÁMKA K PŘEKLADU

FILIPOVO EVANGELIUM

Poznámky

Úvod

Poznámky

Doporučená literatura

filipovo evangelium

S poznámkami a vysvětlivkami

andrew phillip smith

Předmluva Stevan Davies

filipovo evangelium

Překlad a poznámky Andrew Phillip Smith

The Gospel of Philip: Annotated & Explained

Preložila Monika Kittová

Předmluva Stevan Davies

Translation, annotation, and introductory material

© 2005 by Andrew Phillip Smith

Translation © Monika Kittová, 2012

Foreword © 2005 by Stevan Davies

ISBN 978-80-7511-151-7

Z anglického originálu

The Gospel of Philip: Annotated & Explained

vydaného nakladatelstvím SkyLight Paths Publishing,

Woodstock v roce 2005

přeložila Monika Kittová

Odborný redaktor Josef Kandert

Odpovědný redaktor Ondřej Bastl

Obálka Luboš Drtina

E-kniha purehtml.cz

Vydalo nakladatelství & vydavatelství Volvox Globator

Štítného 17, 130 00 Praha 3

www.volvox.cz

jako 7. svazek edice Religio,

celkově jako 996. publikaci

Vydání první Praha 2012

Adresa knihkupectví VOLVOX GLOBATOR:

Štítného 16, 130 00 Praha 3-Žižkov

Věnováno Tesse Finnové a Dylanu Smithovi

PŘEDMLUVA

Od dob Tomášova evangelia, v němž se dozvídáme, že „Království Otce je rozšířeno na celé zemi a lidé je nevidí“ (výrok 113), až po dobu světa súfijského islámu a dalších typů mysticismu dnes hledají duchovně založení lidé za tím, co je zjevné, skryté Božství. Filipovo evangelium patří k této tradici, kde „se svět stal aióne a aión je pro něj plnost ... skrytý v dokonalý den a svatém světle“ (oddíl 107).

Autor Filipova evangelia je fascinován tím, co je utajené, skrytostí a tajemstvími, které spočívají za tím a pod tím, co je zjevné. Filipovo evangelium nachází skrytý význam ve světě, v aióne mimo tento svět i ve světě a v Ježíšových výročí i svátostném jazyce gnostické křesťanské církve. Mnoho pasáží v tomto textu pojednává o slovech, tajných významech slov, alegorickém významu podobností a moci božských jmen. Autor se snaží ukázat skrytý smysl v pozadí toho, čemu se v hinduismu říká „jména a formy“. V oddíle 68 čteme o třech fyzických místech v Jeruzalémě určených k obětování a o tom, jak každé alegoricky představuje některý aspekt křesťanské víry. V oddíle 80, jediném, kde je zmínka o apoštolu Filipovi, se dozvídáme, že apoštol vypravuje krátký příběh, který se okamžitě alegorizuje, aby se osvětlil jeho tajný význam. V oddíle 105 se zase dozvídáme, že zatímco v přítomnosti máme věci tohoto stvoření, v pozadí těchto zjevných věcí „jsou — skryty v typu a obrazu — tajemství pravdy“. V oddíle 59 čteme, že „pravda nepřišla na svět neoděná, ale přišla v typech a obrazech“, což je myšlenka, kterou lze vystopovat až k velkému filosofu Platónovi. Toto evangelium není jen souborem sepsaných doktrinálních pravd; je i souborem duchovních cvičení, která pomáhají čtenáři uchopit typy a obrazy a najít v nich pravdu.

V tomto evangeliu je svět textem (což je na tento dokument pocházející ze 2. století velmi postmoderní představa) a povinností křesťana je pročíst se těmito alegoriemi až k pravdě, jež se v nich tají. Filipovo evangelium ukazuje, jak vyložit svět textově, přičemž se zde obhazuje hermeneutický přístup ke spiritualitě i k samotné

realitě. Zdůvodňuje se to tím, že existují jména a skutečnosti za těmito jmény a že samotný svět je alegorií, souborem projevených zdání, která můžeme interpretovat jako text, aby se ukázaly jejich hlubší a složitější významy. Musíme jít za typy a obrazy až k nejvyššímu zdroji, který v nich nyní přebývá.

Ze všech aspektů světa je sexualita tím, jemuž většina lidí, včetně autora Filipova evangelia, věnuje nejvíc pozornosti. Křesťanství, z něhož se vyvinula standardní církev, mělo tendenci přistupovat k sexualitě jako k něčemu, co je blízké věcem démonickým. Ale gnostické křesťanství Filipova evangelia považuje sexualitu za něco, co je blízké Božství. Čteme o svátostném sexuálním spojení mezi tím, co je božské, a tím, co je lidské, ve svatební komnatě, chápáné jako nebeská oblast. Je nám řečeno, že „každý, kdo vstupuje do svatební komnaty, rozsvítí světlo... Pokud se někdo stane synem svatební komnaty, obdrží světlo“ (oddíl 107).

Lidská mytická historie je zasazená do sexuální metafory. V oddílech 70-71 se pojednává o tom, jak je možné, že Adam (duše) měl družku Evu (ducha), se kterou byl spojený. Eva se však od Adama oddělila, a tak přišla na svět smrt. Kristus přišel „napravit toto oddělení, které existovalo od počátku, spojením dvou v jedno“ ve svatební komnatě; tam se duch spojuje s duchem, Slovo se Slovem a tak dále. Ti, kdo jsou spojeni pohlavně ve svatební komnatě vyšší reality, jsou schopni se stát člověkem, duchem, Slovem a světlem. „Jestliže se stanete jedněmi z těch, kdo pocházejí shůry, spočinou na vás ti, kdo jsou shůry“ (oddíl 96).

Rituál svatební komnaty zmocňuje člověka k tomu, aby porodil vyšší Já, aby se stal tím, co je prezentováno ve světle rituálu. Podle jedné z nejpozoruhodnějších pasáží ve Filipově evangeliu platí: „Jestliže ve světě pravdy uvidíte něco z onoho místa, sjednotíte se s tím, co tam je. Spatřili jste ducha a stali jste se duchem; spatřili jste Krista a stali jste se Kristem ... na onom místě uvidíte sebe — a stanete se tím, co spatříte“ (oddíl 38). Jde zjevně o velmi působivý spis napsaný s cílem poskytnout cestu k porozumění, dovést ke

zkušenosti.

Další z textů z Nag Hammádí, Tajná kniha Janova, tlumočí základní gnostický mýtus o stvoření tím způsobem, že vypráví příběh o uvěznění lidstva v temném světě vzdáleném od pravého Boha. Filipovo evangelium z tohoto mýtu vychází a příležitostně odkazuje k jeho důležitým aspektům. Dozvídáme se například o pokusech vládců tohoto světa obelhat lidstvo a o tom, že duch svatý těmto vládcům zpřevrací stoly. Duch svatý je oklamává a „uskutečňuje skrze ně všechno podle svého přání“ (oddíl 12). Velký rozdíl mezi Tajnou knihou Janovou a Filipovým evangeliem tkví v tom, že Tajná kniha Janova sice nakonec končí v pozitivním duchu, když ukazuje, jak je lidstvo zachráněno prostřednictvím působení Boží prozřetelnosti, ale jinak představuje povětšinou chmurné líčení pádu a uvěznění Boží moudrosti na tomto nižším místě. Oproti tomu Filipovo evangelium je plné radosti a štěstí ze spasení prostřednictvím Krista, které již nastalo.

Čteme o zázracích rituálu svatební komnaty a daru ducha svatého, který nelze odejmout. Čteme o budoucím vzkříšení, které závisí na tom, že jsme vzkříšení již nyní, a o tom, jak v budoucnu jistě z tohoto světa unikneme, protože nám byly dány rituály a světlo, které nám zaručí, že vytrváme až do příchodu vyššího světa. V tomto světě se nám dostává pravdy v typech a obrazech; ve vyšším světě ji uvidíme tváří v tvář. Filipovo evangelium hovoří o lidech a k lidem, kteří byli a budou zachráněni ze světa; toto evangelium představuje to, čím se stalo gnostické náboženství Tajné knihy Janovy po jedné až dvou generacích, kdy se sloučilo s křesťanstvím.

Filipovo evangelium nám sděluje, že pravdu nelze nalézt pouze prostřednictvím slov. Slova a svět jsou jen typy a obrazy ukazující k pravdě. Proto ani mé poznámky zde ani cenná, podrobná diskuse o Filipově evangeliu vycházející z pera Andrewa Phillipa Smithe by neměly nahradit vaše vlastní dekódování nebo vaše vlastní úsilí dostat se *za* typy a obrazy až k realitě, která za nimi leží. Podobně jako Tomášovo evangelium — a do určité míry i evangelium

Markovo a Janovo — je i Filipovo evangelium duchovním cvičením, sbírkou hádanek a záhad, které by nás měly posunout nad úroveň věcí, které jsou zjevné v tomto světě, do roviny věcí, které jsou skryté. V ideálním případě se nám na základě našeho snažení otevře to, co je dokonalé. Spolu se skrytými věcmi pravdy se zjeví i nejsvětější svatyně a přivítá nás svatební komnata (oddíl 105).

ÚVOD

Filipovo evangelium je jedním z nejúchvatnějších gnostických textů, které byly v roce 1945 nalezeny v Egyptě v Nag Hammádí. V porovnání s Tomášovým evangeliem, které vzbudilo obrovský zájem mezi vědci i u veřejnosti, se Filipovu evangeliu až donedávna dostávalo jen malého přijetí. Tomášovo evangelium zaujímá zvláštní místo v knihovně z Nag Hammádí díky tomu, že si nárokuje stejné stáří jako evangelia v Novém zákoně. Mnoho lidí četlo Nový zákon nebo je s ním do určité míry obeznámeno a kořeny křesťanství v 1. století a postava Ježíše fascinovaly lidi takovým způsobem, jakým je vývoj křesťanství ve 2. století už tolik nezajímal.

Filipovo evangelium nelze považovat za text pocházející z 1. století. Jako většina gnostických textů z Nag Hammádí patří do období zahrnujícího 2. a 3. století, avšak jeho obsah je značně přístupnější než mnohé z nich. Nemalou část jeho obrazů lze najít také v Novém zákoně, případně i v Tomášově evangeliu. Stojí na obrazech ze světa přírody, vztahů mezi ženami, muži a rodinou a rozdílů mezi pány a služebníky ve starověku, mezi svobodnými lidmi a otroky a mezi pohany, Židy a křesťany. Filipovo evangelium představuje autenticky duchovní vývoj křesťanství, používá se v něm stejný jazyk a považuje se za hlasatele stejných pravd jako učení Ježíše a Pavla.

To hlavní, čím se Filipovo evangelium proslavilo, je jeho zmínka o Marii Magdaléně jako „družce Spasitele“ (oddíl 48). Díky tomu se hodně spekovalo o Ježíšově možném manželství, což vyvrcholilo v mimořádně úspěšném románu *Šifra mistra Leonarda*. Jak ale poukázali mnozí kritici, ať jsou tvrzení jeho autora Dana Browna uvedena v tomto literárním díle jakkoli fascinující, z hlediska historické analýzy neobstojí. Není důvod považovat výpovědi ve Filipově evangeliu o Marii Magdaléně a Ježíši za historické.

Jsem si jist, že kompilátor Filipova evangelia by považoval historické zkoumání za velice vzdálené cíli tohoto spisu. Přesto Filipovo evangelium, společně s dalšími texty, připisuje Marii

pozitivní, a v mnoha ohledech přednostní roli. Ačkoli se v něm zrovna nerozebírá rodokmen Ježíšových potomků ani se nepopisuje průběh Ježíšovy svatby, Filipovo evangelium se vyznačuje příjemně nerozpačitým přístupem k sexualitě a spojení nevěsty a ženicha v něm představuje vyvrcholení duchovního vývoje.

Hrdinou *Šifry mistra Leonarda* je profesor symbolologie. Ovšem akademická disciplína s takovým názvem ve skutečnosti neexistuje. Dan Brown zde však udeřil hřebíček na hlavičku, protože jádro Filipova evangelia tvoří právě symboly a metaforý. Sotva bychom ve Filipově evangeliu našli oddíl, který by nestál na obrazném významu. Takže navzdory mnoha nepřesnostem může *Šifra mistra Leonarda* prokázat takovým starověkým dílům, jako je Filipovo evangelium, velkou službu. Jak napsal vědec Stevan Davies: „Beletristická díla na téma neortodoxních starověkých textů budou i nadále zaplňovat žebříčky bestsellerů. Lze jen doufat, že to také zvýší zájem o realitu v pozadí těchto beletristických děl, o Ježíšovo učení a učení o Ježíši, tak jak o něm skutečně vypovídají texty nalezené v roce 1945 v Egyptě v Nag Hammádí, poté co více než 1600 let ležely v úkrytu.“¹

Objev této starověké knihovny představuje sám o sobě fascinující příběh. V prosinci roku 1945 šel arabský velbloudář Muhammad Alí es-Sammán se svým bratrem Khalifou Alím sbírat hnojivo a našel na úpatí vysoké křídové skály v Džebel el-Tárfu velkou hliněnou nádobu. Tu roztržili, dychtiví vědět, co se v ní skrývá, ale ke svému zklamání našli pouze dvanáct knih. (S jednou z těchto knih byla svázaná ještě další kniha, takže nyní se uvádí celkový počet třinácti knih.)

Tito Egypťané tedy našli dvanáct kodexů. Kodex je kniha, která se před vynálezem knihtisku opisovala ručně.

Kodex je kniha, která se před vynálezem knihtisku opisovala ručně. V tomto případě nejde o svitky, které jsou na sebe navazujícími listy papíru svinutými podobně jako tapeta a které se stále používají například při tradičních židovských bohoslužbách,

jako třeba svitek Tóry. Kodexy se vyrábějí z papyru nařezaného na proužky, slepované dohromady a vytvářející listy, vázané do desek. Jsou to skuteční předchůdci novodobých knih. Mnoho lidí, včetně Dana Browna, zaměňuje svitky od Mrtvého moře s nálezy z Nag Hammádí, nejspíš proto, že tyto dva objevy byly učiněny v časovém intervalu dvou let. Svitky od Mrtvého moře jsou, jak už naznačuje jejich název, svitky, které byly nalezeny v roce 1947 u Mrtvého moře v Izraeli a byly zhotoveny více než 300 let před kodexy z Nag Hammádí. Naneštěstí — a to je ten druh nepřesnosti, kvůli kterému se Dan Brown nestal právě oblíbencem vědců — Brown píše, že svitky od Mrtvého moře obsahují gnostická evangelia (což není pravda, protože tyto svitky jsou židovské, a nikoli křesťanské) a že knihovna z Nag Hammádí sestává ze svitků (což také není pravda, přestože na rozdíl od svitků od Mrtvého moře tato knihovna obsahuje práce, které jsou označeny jako evangelia).

Desky kodexů z Nag Hammádí jsou kožené a jsou obepnuty kůží zezadu dopředu, takže vypadají spíše jako moderní aktovka nebo diplomatka. Filipovo evangelium se nachází v Kodexu II, který obsahuje rovněž Tomášovo evangelium — Filip ve skutečnosti následuje bezprostředně po Tomášovi, přičemž začíná ve dvou třetinách poslední stránky Tomáše. Dalšími pozoruhodnými díly v tomto nejdůležitějším kodexu z knihovny z Nag Hammádí jsou: Výklad o duši, ve které se vykládá Bible a Homér ve smyslu starověké a platónské představy o duši, která vypadla ze svého původně božského stavu a musí putovat zpátky k Bohu; Kniha Tomáše zápasníka, v níž se tvrdí, že ji napsal Matouš, který zaznamenal učení, které Tomášovi předal

Ježíš; a verze Tajné knihy Janovy či Janova apokryfu, což je pravděpodobně nejdůležitější text klasické gnóze. Všechny kodexy z Nag Hammádí jsou v koptštině, což je nejmladší stadium egyptského jazyka, jsou napsány řeckými písmeny, a nikoli hieroglyfy, s několika písmeny navíc, které označují zvuky, jež se v řečtině nevyskytují, a s rozsáhlou zásobou slov přejatých z řečtiny. Pokud víme, řečtina je

původním jazykem každého textu v této sbírce.

Svazky se po svém objevení nakonec dostaly do rukou odborníků, přestože jejich cesta nebyla právě přímočará. Zkomplikovala se tehdy, když se bratři, kteří rukopisy našli, pomstili muži, který zabil jejich otce. Otcova vraha zabili, a museli se proto skrývat. Nechali knihy u koptského kněze, jehož bratr, který tušil, že mohou být velice cenné, prodal jeden svazek kupci se starožitnostmi. Prostřednictvím řady prodejů, pokusů o prodej a putování ze země do země se celá sbírka nakonec dostala do Káhirského muzea.

Původní rukopisy se již zčásti rozpadly vzhledem k jejich mimořádně vysokému stáří a špatnému zacházení, jež následovalo po jejich objevu, a tak máme ve stránkách otvory nebo nám chybějí části stránek, kde se papyrus rozpadl. Tam, kde chybějící materiál nelze zrekonstruovat, jsou tyto lakuny (neboli chybějící části textu) v textu vyznačeny hranatými závorkami. Jiné lakuny vyznačeny v tomto překladu nejsou, protože vědci dospěli k rozumnému konsenzu ohledně toho, jaká slova lze k vyplnění mezer použít.

Filipovo evangelium představuje podobně jako Tomášovo evangelium řadu rozprav, podobenství a výroků, které mají často mnoho společného s Novým zákonem. Určitě je tu několik zmínek o specificky gnostických pojmech, které se mohou zdát mimo kontext beze smyslu, zvláště když se často překládají tak, že se reprodukují jejich řecké názvy, místo aby se převedly přímo do jazyka překladu (tj. například do angličtiny). Pojmy jako *Echmot* (syrsky moudrost), *pleroma* (plnost), *Sofia* (moudrost) a *aión* (říše věčnosti) se vyskytují dost často na to, aby se potvrdilo, že Filipovo evangelium je skutečně gnostické, ale zase ne tak často, aby se potvrdilo, že je tak zpočátku neproniknutelné a odrazující jako některé jiné texty z Nag Hammádí.

Množství zajímavého materiálu, který se vyskytuje v celém textu, nás může odvést od základní otázky: Co je Filipovo evangelium? Proč nazývá evangeliem? Není to evangelium ve smyslu čtyř kanonických evangelií v Novém zákoně, která vyprávějí příběhy,

lhostejno jak symbolické nebo zázračné, o životě a učení Ježíše. Evangelium v tomto smyslu není ani Tomášovo evangelium, avšak i přesto o sobě tvrdí, že představuje „ezoterní výroky živého Ježíše“, a také to nepochybně je sbírka výroků připisovaných Ježíšovi. Většina vědců dnes ochotně označuje Tomášovo evangelium za evangelium, ale Filipovo evangelium by se těžko někdy mohlo dostat do sbírky křesťanských evangelií. Je to evangelium pouze podle názvu.

Filipovo evangelium je ve skutečnosti antologií materiálu, který napsali valentiniáni — nejsubtilnější a nejpřitažlivější z raně křesťanských hnutí. Jakmile přistoupíme k Filipovu evangeliu jako k antologii výňatků ze skupiny souvisejících spisů, můžeme porozumět, proč se v něm skáče z jednoho tématu ke druhému, proč se bez varování opakují obrazy a předměty, proč se v něm vyskytují různé a často si protirečící zvraty v přístupu. Možná to zpočátku může vyvolat v člověku zklamání, když zjistí, že jde o antologii, jako kdyby formát mohl snížit závažnost textu nebo zpochybnit jeho autenticitu. Ale ve skutečnosti je text takto bohatší. Spolu s hlediskem kompilátora textu máme materiál z různých zdrojů, mezi nimi možná i z Tomášova evangelia.

Vlivný gnosticismus Valentinův

Některé pojmy ve Filipově evangeliu ukazují k tomu, že je gnostické. Možná by se dalo očekávat, že již prostý fakt, že Filipovo evangelium se našlo v Nag Hammádí spolu s dalšími gnostickými texty, by měl svědčit o jeho gnostickém charakteru, ale kodexy z Nag Hammádí obsahují rovněž zlomky z Platónovy Ústavy, Sextových výroky, což není křesťanský, ani gnostický, ani židovský hermetický materiál jako například Poimandrés a Tomášovo evangelium, chybí tam gnostické technické pojmy a možná je zde více společného s židovskou mudroslovnou literaturou.

Z hlediska filosofického lze pojem *gnostický* použít k popisu velice různorodého materiálu, od prorockých knih Williama Blakea až po premisy v pozadí filmu *Matrix*. Ale historicky se používá k označení křesťanských skupin ze 2. a 3. století, které kritizovali církevní otcové jako Eirénaos (Ireneus), Tertullianus a Hippolytus. Spisy těchto církevních otců jsou důsledně negativní, což je v kontrastu s tvořivým projevem gnostických autorů. Ale forma křesťanství prosazovaná církevními otci vyhrála bitvu ve prospěch křesťanství a jejich spisy přežily, kdežto ty gnostické nikoli. Přesto dokonce i ze vzdělaných křesťanů pouze málokdo četl únavné a samospravedlivé spisy církevních otců ze 2. a 3. století. Ironií osudu jsou dnes studováni především kvůli informacím, které nám poskytují o gnosticismu, a v současnosti čte gnostické texty mnohem víc lidí, kteří nikdy nečetli církevní otce.

Existovala celá řada velmi různorodých gnostických skupin a nemálo z nich se dokonce ani neoznačovalo za gnostiky. Mohli bychom se kvůli srovnání podívat na pojem *New Age*. Ponecháme-li stranou byznys, situace je taková, že se mnoho lidí tímto pojmem nechce nechat označovat a stejně tak ani mnoho současných duchovních skupin nechce být dáváno do souvislosti s jinými *New Age* skupinami. Označení *New Age* lze použít i jako pejorativum, stejně jako se užíval i pojem *gnóze*. Gnosticismus představuje souhrn komunit a idejí a badatel Michael Williams ukázal, že je velmi

obtížné identifikovat nějaký společný soubor názorů nebo typických rysů, kterými by se vyznačovaly všechny skupiny a všechny spisy označované za gnostické.² Přesto toto označení zůstává i nadále užitečnou, ač možná nepřesnou, kategorií.

Naštěstí můžeme uplatnit specifičtější název na hnutí, které vytvořilo Filipovo evangelium: valentiniánství. Toto hnutí odvozuje svůj název od zakladatele Valentina, jednoho z nejgeniálnějších gnostiků. Valentinos se narodil na egyptském pobřeží někdy na začátku 2. století, vzdělával se v Alexandrii a asi v polovině téhož století se přestěhoval do Říma, kdy vládl Antonius Pius. Valentinos byl v Římě asi ve stejnou dobu jako křesťanský apologeta Justin Mučedník. Podle tradice zaznamenané církevním otcem pronásledujícím herezi Hippolytem Valentinos řekl, že se mu zjevilo Slovo, neboli *Logos*, v podobě novorozeného dítěte. Toto zjevení — které je, domnívám se, spíše metaforickým popisem duchovní zkušenosti než vizí *per se* — přimělo Valentina, aby začal své duchovní pojetí vyučovat. Valentinos a jeho následovníci byli v mnoha ohledech méně radikální než jiní gnostici a jejich přístup byl vyváženější. Z větší části nebyly jejich výklady hebrejské Bible nepřátelské vůči židovské kultuře a tradičním interpretacím hebrejské Bible takovým způsobem, jako mnoho jiných gnostických výkladů. Valentiniáni se mísili se členy protoortodoxní církve a dodržovali mnohé nebo většinu křesťanských vnějších rituálů a praktik. Jejich tendence účastnit se konvenčních forem křesťanské bohoslužby, přičemž v obřadech spatřovali další, hlubší duchovní význam, vedla k tomu, že je označovali za „vlky v rouše beránčím“. Samotný Valentinos zjevně doufal, že se jednou stane biskupem, a určitě si dělal naděje, že ovlivní křesťanství zevnitř, ale to se mu nepodařilo a biskupem nikdy zvolen nebyl.

Většina toho, co víme o valentiniánství, pochází od jeho kritiků, kteří jsou vůči němu velice nepřátelští, takže nemůžeme brát všechno, co napsali, doslova. Například Valentinův žák Marcus byl obviněn církevním otcem Eirenáiem, že svádí své následovnice, ale

když si tuto pasáž přečteme pozorněji, vysvítá z ní, že se tím nemíní svedení sexuální, nýbrž doktrinální.

Podle Kléménta Alexandrijského, církevního otce žijícího ve 3. století, který choval jisté sympatie a cítil afinitu vůči gnosticismu, učil Valentina jistý Theudas, kterého zase učil osobně Pavel. Takže valentiniáni si mohli nárokovat stejnou apoštolskou posloupnost jako protoortodoxní křesťané. I když se Pavel s pozemským Ježíšem nikdy osobně nesetkal, setkal se se vzkříšeným Kristem. A i kdyby se to protoortodoxní snažili znevážit, Pavlovi se přeci dostalo uznání od Petra, Jana a Jakuba, „bratra Páně“.

Jeden z nejpřístupnějších a nejkrásnějších spisů z Nag Hammádí, Evangelium pravdy, je předběžně připisován Valentinovi, společně s některými poetickými fragmenty, které lze extrahovat i z hereziologů. Jedním z nejpozoruhodnějších typických rysů valentiniánů byl způsob, jak četli písmo. Valentiniáni vykládali Bibli alegoricky a duchovně. Jak ještě uvidíme, existují přesvědčivé důkazy, že tento druh interpretace má svůj původ v prvotním křesťanství.

Apoštol Filip

Filipovo evangelium samozřejmě není pojmenováno podle Valentina, nýbrž podle Filipa. Kdo je tento Filip, jeho údajný autor? Stejně jako u mnoha, ne-li u všech spisů, které vznikly v době raného křesťanství, nemá Filipovo evangelium pravděpodobně žádnou souvislost s postavou, po které je pojmenováno. Filip je zmiňován pouze jednou, v oddíle 80, a to je také nejspíš celá souvislost mezi apoštolem Filipem a Filipovým evangeliem. Takže Filipovo evangelium je příklad pseudoepigrafů neboli „falešných spisů“. To však byla dost běžná praxe v raném křesťanství i ve starověkém světě vůbec. Mnoho badatelů by dodalo, že neznáme skutečné jméno autora u mnoha evangelií, včetně těch, které byly zařazeny do Nového zákona. V této knize se přidržíím poněkud zvláštního zvyku vědců a budu o autorovi či kompilátorovi Filipova evangelia mluvit jako o „Filipovi“, přestože si žádný seriózní vědec nemyslí, že takto znělo autorovo jméno.

Apoštol Filip se objevuje v seznamu dvanácti učedníků u Marka, Matouše a Lukáše, avšak tato synoptická evangelia o něm nic víc neuvádějí. Konkrétní zmínka o něm se nachází pouze v Janově evangeliu. Podle Jana pocházel Filip z Betsaidy, stejně jako bratři Ondřej a Petr. Ondřej a nejmenovaný muž byli učedníky Jana Křtitele, setkali se s Ježíšem a začali ho následovat. Ježíš poté našel Filipa a také jemu řekl: „Následuj mne.“ A Filip zase získal pro následovnictví Natanaela. Předtím, než Ježíš nakrmil zástupy, v 6. kapitole Janova evangelia, Filip poukazuje celkem prakticky na to, že ani dvě stě denárů nebude stačit na to, aby se nakoupilo dost chleba, jímž by se nasytilo množství lidí tam shromážděných.

Filip je řecké jméno, které začalo být populární v souvislosti s otcem Alexandra Velikého, Filipem Makedonským. Ve všech oblastech Blízkého východu docházelo k masivní helenizaci, včetně Galileje a Judeje, a nebylo nic zvláštního, když si Galilejci vybírali řecká jména. Ve zvláštní pasáži ve 12. kapitole u Jana čteme, že k Filipovi v Jeruzalémě přistoupili nějací Řekové a žádali ho o to, aby